

УДК 37(09)

Т. Д. КОЧУБЕЙ

м. Умань

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ІДЕЇ ДИТИНСТВА У ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ СИСТЕМАХ ІЗ ЧАСІВ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ ТА РИМУ ДО XVI ст.

У статті розкрито історичний розвиток ідеї дитинства у філософських та педагогічних системах із часів стародавньої Греції та Риму до XVI ст., висвітлено особливості системи спартанського та афінського виховання, ідеї дитинства в епоху Відродження, погляди англійських матеріалістів на освіту й дитинство.

Ключові слова: дитина, дитинство, стародавня Греція та Рим, епоха Відродження.

Історія філософсько-педагогічної думки дає широкий спектр поглядів на сутність дитинства, інколи – суперечливих. Адже проблема дитинства – складна й багатогранна, а тому вимагає комплексного підходу до її вирішення. Але, як засвідчує ретроспективний аналіз, сучасне розуміння дитинства є результатом тривалого розвитку педагогіки, філософії, психології та інших людинознавчих наук, у ході якого вчені, зокрема філософи, педагоги (теоретики й практики), крок за кроком наближалися до істини. Тому під час розробки конкретної концепції дитинства важливо враховувати ці різнопланові підходи й водночас не допускати еkleктичного розуміння природи дитинства, що вказує на актуальність, теоретичне та практичне значення окресленої проблеми.

Проблемі дитинства присвячено чимало наукових праць, серед яких слід назвати розвідки І. Беха, А. Богуш, В. Кременя, В. Кузя, І. Зязюна, Н. Побірченко, Т. Поніманської, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін. Але поза межами зазначених досліджень залишилися історична ретроспектива розвитку ідеї дитинства у філософських та педагогічних системах.

Мета пропонованої статті – розкриття специфіки історичного розвитку ідеї дитинства у філософських та педагогічних системах із часів стародавньої Греції та Риму до XVI ст.

Щоб повніше та конкретніше осягнути сутність цієї проблеми, адекватно оцінити її теоретичне та практичне значення, розглянемо її під кутом зору історичного розвитку педагогічних ідей із найдавніших часів, зокрема розвитку поглядів на людину, дитину та дитинство. При цьому слід мати на увазі, що розвиток вказаних поглядів зумовлений як

суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками. З одного боку, він залежав від глибини й точності пізнання суті людини та дитини, а з іншого – на розвиток педагогічних ідей суттєво впливали зміни суспільних, зокрема соціально-економічних відносин, унаслідок чого змінювалось саме ставлення до людини та дитини. Щодо останньої, то на підтвердження сказаного можна навести кілька беззаперечних фактів.

Так, історія Давньої Греції та Риму знає жорстоке ставлення до дитинства. Закони цих держав дозволяли вбити дитину. Дітовбивство вважалося нормальним явищем, оскільки дитина розглядалася не як особистість, а як небажаний результат статевих відносин. Середньовіччя прославилось тим, що рибалки сітками виловлювали утоплених дітей. XVIII ст. у Франції перед Собором Паризької богоматері дітей роздають задаром.

Зрозуміло, що ці та інші обставини не могли не позначитися на розвитку педагогічних ідей та не вплинути на характер і зміст педагогічних концепцій минулого.

Враховуючи це, дамо короткий нарис еволюції поглядів на дитину й дитинство, починаючи з часів стародавньої Греції та Риму до XVI ст.

Давня Греція. Найбільш відомими в історії педагогіки VIII–IV ст. до н.е. є дві системи виховання – спартанська та афінська, які відрізнялися між собою. На формування цих систем значний вплив мали економічний стан та політичний устрій, що панували в Спарті (Лакедемонії) та Аттиці (Афінах).

Прикладом жорстокого ставлення до дитини є **спартанське виховання** (VIII–III ст. до н.е.). Його метою була підготовка воїнів із

дітей земельної рабовласницької аристократії. Панував жорстокий контроль держави з перших днів життя дитини за її вихованням, що мало, відповідно, суспільний характер. Як зазначає Г. Журавський у «Нарисах з історії античної педагогіки» [5], старші члени філи оглядали новонароджених дітей. Здорових віддавали батькам на виховання, а доля хворих була не зовсім ясною. За Плутархом, таких дітей скидали в Тайгетську прірву, але деякі дослідники вважають ці відомості не зовсім достовірними. До 7 років дитина виховувалася в сім'ї. Обов'язком матері було привчити дитину до нестатків. Із 7 до 14 років хлопчиків віддавали на державне виховання. Одним із методів такого виховання було публічне биття різками у вітваря Артеміді Ортії – цим виховувались такі якості, як терпіння та витривалість. Цей обряд часто закінчувався смертю, але Спарті потрібні були мужні, витривалі воїни, які не могли б зрадити свою державу.

Виховання дівчат мало в чому відрізнялося від виховання хлопців, оскільки вважалося, що тільки здорова жінка зможе народити та виховати здорових дітей.

Афінська система виховання відрізнялася від спартанської більш гнучкими й різноманітними формами та змістом. Метою освіти було виховання панівної верхівки рабовласницької афінської держави в дусі калокгатії (прекрасного у фізичному та моральному відношеннях). Тобто дитина виховувалася вільною особистістю. Ідеалом афінської педагогіки виступало поєднання розумового, морального, естетичного та фізичного виховання. Афінська культура в той час була на високому рівні, що відбилося й на вихованні. Сутність людини афінська система виховання вбачала в тілесній та духовній красі, що тісно пов'язувалося з поняттям добра.

В. Йєгер у «Пайдейї» стверджує, що у різні віки «основою процесу виховання є природа людини» [6, 15]. Отже, звернемося до відомих мислителів і педагогів, щоб побачити, як саме вони розуміли сутність дитини та періоду дитинства в житті людини.

Демокріт (бл. 460–370 рр. до н.е.) – давньогрецький філософ-матеріаліст, який першим в історії педагогіки висунув принцип природовідповідності виховання. Виховання

дітей він вважав ризикованою справою, оскільки удача досягається наполегливою нелегкою працею, а у випадку невдачі – горе, незрівнянне ні з чим. На його думку, рушійною силою виховання є зацікавленість дитини. У дитячі роки великого значення він надавав розвиткові мислення, тому в навчанні та вихованні перевагу віддавав вправам. Демокріт залишив у спадщину цінну для педагогічної науки працю «Фрагменти про виховання».

Сократ (470/469–399 рр. до н.е.) – давньогрецький мислитель, фундатор діалектики, який вважав творцем світу божественний розум. Мету філософії вбачав у моральному вдосконаленні людини, її самопізнанні. Вивчаючи людину, її свідомість, дійшов висновку, що проблема людського «Я» виражається формулою: «Пізнай себе». Ці ідеї лягли в основу його педагогічних поглядів. До нашого часу відомий його метод навчання, який дістав назву «сократичного». Він полягав у тому, що досягнення істини відбувалося шляхом розкриття суперечностей у судженні противника. Сократ не виставляв себе вчителем, а приймав вигляд людини, яка сама шукає істину та бажає дослідити її разом зі своїми учнями. Він не нав'язував учням своєї думки, а задавав їм запитання, підводив їх до самостійного знаходження відповіді. Сократ не наказував за неправильні відповіді, приймав їх, але ставив нові запитання до тих пір, доки учень сам не виявляв своїх помилок і, врешті-решт, приходив до правильної відповіді. К. Ушинський відзначав, що метод Сократа – один із кращих під час навчання та виховання дітей усіх вікових категорій, але особливо він ефективний у дитинстві, оскільки людина в цьому віці найбільше прагне до спілкування.

Платон (справжнє ім'я Арістокл, 428/427 – 348/347 рр. до н.е.) – учень Сократа, давньогрецький мислитель, який намагався об'єднати кращі ідеї спартанського та афінського виховання. Народження дитини, на його думку, символізувало прояв безсмертного початку в істоті смертній. Як теоретик виховання та педагог основне завдання держави вбачав у вихованні громадянина. Дбав про виховання пануючих верств населення та категорично виступав проти освіти рабів. Його вчення викладено у творах-діалогах: «Апологія Сок-

рата», «Театет», «Федр», «Софіст», «Парменід», «Держава», «Закони» та ін.

Платон висунув гіпотезу, що виховання повинно починатися в ранній та сприятливий період розвитку людини, тобто в дитинстві. У цьому віці краще за все відбувається формування людини; вона вбирає в себе ті риси, які їй намагаються привити, внаслідок чого формується «тип», змодельований вихователем. Ним уперше висунуто ідею суспільного дошкільного виховання. На його думку, при храмах повинні функціонувати дитячі майданчики для дітей 3–6 років, далі, із 7–12 років, – навчання в державній школі. Потім школа фізичного виховання. Нововведенням для того часу було те, що дівчатка займалися у школах, як і хлопчики (тільки окремо). Завдання виховання Платон вбачав у розвитку природних задатків дитини, які він поділяв на вроджені й набуті. Крім того, він притримувався позиції поблажливого ставлення до вроджених задатків, набуті ж, за його словами, можна перевиховати.

Арістотель (384–322 рр. до н.е.) – учень Платона, давньогрецький філософ, засновник перипатетичної школи, вихователь Олександра Македонського, найвидатніший мислитель Давньої Греції. У його працях «Етика», «Політика», «Метафізика» викладено теорію навчання та виховання «вільнонароджених громадян», яка мала великий вплив на педагогічну думку того часу. Її домінантною спрямованістю був гармонійний розвиток людини, поєднання розумового, морального та фізичного виховання. В історії педагогіки думка, що саме Арістотель уперше висунув ідею про те, що виховання має будуватися на принципі природовідповідності. Максимального розвитку в теорії педагогіки це положення набуло лише у XVII–XIX ст. Арістотель, на відміну від Платона, мав інший погляд на природу людини, а отже й у вихованні виходив не із ідеальних уявлень про неї, а з того, якою вона є насправді. Мету виховання вбачав у вдосконаленні «природної організації людини». Розум, інтелектуальну діяльність Арістотель зараховував до вищої сфери буття людини, а призначення людини вбачав у її самовдосконаленні та самоствердженні як духовної істоти, найвищою формою життєдіяльності якої є пізнання, філософствування.

Набуті через виховання доброчинності вважав вищими за вроджені задатки. Із цього приводу писав, що «і дітям, і звірам дані природні [склади], але без керівництва розумом вони бувають шкідливі» [1, т. 4, с. 1144 b 5–10]. Також вважав, що навчання не на все має вплив.

Педагогічні ідеї давньогрецьких мислителів продовжували розвивати педагоги та філософи **Давнього Риму**.

Першим римським письменником-педагогом та теоретиком виховання вважають Марка Порція Катона (Marcus Porcius Cato, 234–149 рр. до н.е.). Для педагогічної науки цінною є його праця «Повчання». Вона була своєрідним посібником для підготовки оратора. Автор наголошує, що здоровий розум, відважність думок – це саме ті умови, які необхідні оратору.

Погляди давньоримського політичного діяча, оратора й письменника Марка Туллія Цицерона (Marcus Tullius Cicero, 106–43 рр. до н.е.) на виховання знаходимо в його філософських та риторичних творах. Людина, для нього, – розумна та наділена здібностями істота, а виховання – «завершення даних природою дарувань людини». Воно виступає як необхідність постійного розвитку й удосконалення людини, а тому має починатися в ранньому дитинстві. Цицерон – прихильник застосування покарань для дітей, але в рідких випадках, коли інші засоби не діють. Він вважав, що дітей не можна карати в стані гніву. Через це він віддавав належне значення грі, але тільки тим її видам, які гармонують із гарною поведінкою, а також розвитку пам'яті в дитини.

Марка Фабія Квінтіліана (Marcus Fabius Quintilianus, бл. 35 – бл. 96 н.е.), давньоримського теоретика, оратора, педагога, в історії педагогіки називають першим дидактом. Він систематизував і доповнив власними дидактичними наробками кращі педагогічні ідеї Давньої Греції. Його погляди знайшли своє відображення у творі «Про виховання оратора» (12 книг). Ним уперше зроблено спробу розкрити природу дитини. На його думку, вона має широкі можливості для розвитку, свої індивідуальні особливості, тому під час навчання та виховання ці умови повинні враховуватися. Нам залишено у спадок вказівки

щодо розвитку мовлення в дитини з перших років її життя. Висунув низку вимог до вчителя, головна з них – любити та вивчати дитину, бути освіченим, стриманим щодо покарання й заохочення. Крім того, педагог був переконаний, що від того, наскільки педагог знає дитину (її особливості, здібності, задатки), залежить успіх навчання.

У середньовічну епоху, особливо на її початку, домінантну роль у всіх сферах життя відігравала релігія та церква. Не дивно, що вони повністю підкорили собі, як ідейно, так і практично, сферу навчання та виховання дітей. Ми суголосні з думкою М. Євтуха та Т. Тхоржевської про те, що: «історія педагогіки вчить, по-перше, що релігія була і є могутнім чинником розвитку педагогічних поглядів, по-друге, в певний момент своєї історії, людство, захопившись ідеями гуманізму та індивідуалізму, почало розвивати їх як домінуючі педагогічні ідеї, відійшовши на певний час від усталених підходів у вихованні. В той же час ми бачимо, що сучасні високорозвинені країни використовують виховний потенціал релігії» [4, 54].

Християнська релігія вбачала в дитині зразок досконалості, оскільки дитина від природи – щира, відверта. Їй властива видючість серця, безмежна любов. Церква наголошувала, що діти – велика милість Царя Небесного батькам, їхня плоть і кров. Скільки радості й утіхи знаходять батьки у ласці дітей, радості чистої, яка доступна кожному. Але горе тим батькам, які не піклуються про своїх дітей, не наставляють їх на шлях істинний, не навчають доброти. В Євангелії читаємо: «Надто горе людині, що від неї приходиться спокуса» [2, Мф. 18,7]. А тим більше батькам, які не зуміли виховати праведною дитину, своїм порочним життям спокусили її. Святий апостол Павло застерігає від жорстокого чи безневинного покарання дітей: «А батьки, – не дратуйте дітей своїх, а виховуйте їх у напominанні й остереженні Божому» [2, Ефес. 6,4]. Серце дитини чисте та ніжне, як віск, і тому воно легко піддається вихованню та настановам віри. Вищий наставник людей Ісус не тільки не вважає дітей нездатними до прийняття віри, а навпаки, говорить: «Бо царство небесне належить таким» [2, Мф. 19, 14]. Саме дитячу віру він визнає зразком іс-

тинного та єдино правильного ставлення до світу божественного.

Водночас ми стикаємося із суперечностями, що існують у самому християнському вченні. Віра в «абсолютне добро дитячої душі», досконалість дитини «суперечить вченню церкви про первородний гріх» [4]. Це можна пояснити різними підходами церкви до вчення про людину.

Філософська, а, відповідно, і педагогічна думка епохи Відродження характеризується яскраво вираженим антропоцентризмом. Для гуманістів характерним є «розгляд людини в її земному призначенні. При цьому християнське вчення не відкидається (гуманісти виокремлювали божественний і природний початок у людині), а лише звертається увага на те, що здійснення людиною земного призначення вимагає не переборення гріховної природи, а наслідування їй» [3, 95]. В основу гуманістичної концепції виховання та підходу до дитини покладено думку про те, що людина сама може творити себе. Обґрунтування цього й було справою видатних філософів та педагогів-гуманістів епохи Відродження.

Вітторіно де Фельтре (1373/1378 – 1446 рр.) – італійський педагог-гуманіст, який отримав усеєвропейське визнання, прославився тим, що створив школу, яка сьогодні вважалася б експериментальною. Вона ввійшла в історію розвитку освіти як «Будинок Радості». Особливістю її було те, що в придворній школі поряд із дітьми мантуанського герцога навчалися діти (хлопчики та дівчатка) придворних та діти з незаможних сімей. У ході навчання основний акцент робився на розвиток творчих здібностей та самостійності, тому на початковому етапі навчання перевага віддавалася підбору творчих завдань, ігор. Фельтре відзначався надзвичайною любов'ю до дітей. Русійними силами розвитку дитини вважав природні здібності, науку та вправи. Врахування природних нахилів дітей та їхніх індивідуальних особливостей вважав обов'язковим під час педагогічного процесу. «Природні здібності порівнював із полем, вправи – з його обробітком, що веде до урожаю» [7, 376], а наука робить людей кращими за допомогою добродійностей. Школа, керована ним, репрезентувала кращі ідеї гуманістичної педагогіки: зв'язок освіти й вихован-

ня, спрямованість на гармонійний розвиток, який об'єднував би освіту, моральне та фізичне виховання.

Другу в історії педагогіки школу відкрив відомий педагог-гуманіст, учений Гуаріно Гуаріні (1374–1460 рр.). Разом із дітьми маркіза її відвідували й діти бідняків. Школа готувала дітей в основному до трудової діяльності. У ній великого значення надавалося вихованню громадянських якостей. Навчання здійснювалося за трьома ступенями: елементарний, граматичний, риторичний. Для кожного з них розроблено свою програму.

Ретроспективний аналіз філософсько-педагогічних праць, здійснений від античності до середньовіччя, показує, що підходи до розуміння дитини та уявлення про неї були різними. Зокрема Платон, Арістотель, Квінтіліан на розвиток дитини дивилися ніби зі сторони. Для них дитина, її вік – це як зовнішня данність, яку необхідно враховувати. Спільне, що об'єднувало всі попередні теорії, – це ідея раннього виховання. Тому саме за Е. Роттердамським (1466 – 1536 рр.) визнають відкриття такого явища, як світ дитини, світ дитинства. Різниця між розумінням дитинства попередніми мислителями та розумінням дитинства Еразмом велика. До середньовіччя були спроби мислителів дати настанови щодо виховання дітей. На малюнках, гравюрах дітей зображали як дорослих, тільки в зменшеному вигляді. Це не тому, що художники того часу не вмели малювати. Так вони бачили дітей – маленькими дорослими. У цей історичний період дитину, яка вступала до школи – вважали дорослою: «Є люди, які думають, що дитина майже як доросла людина, ... міряють її здібності за своїми власними силами» [8, 49]. Заслуга Еразма в тому, що він побачив внутрішній світ дитини, обґрунтував принципово нові підходи до його вивчення. Для нього дитина – Образ Божий. Пізніше цю ідею розвинув Я. Коменський, який писав, що «діти – живі образи Бога», і «одні лише малі гідні царства Божого». Як наслідок такого підходу був його виступ із закликком захисту дитинства, де домінантними стали два аспекти:

- право дитини на правильне виховання. Е. Роттердамський вважав, що духовне народження людини відбувається тіль-

ки у вихованні. Дитинство без виховання – це злочин проти дитини.

- вважаючи внутрішній світ дитини божественним, а дитину – божественною істотою, він був противником жорстокого ставлення до дитини.

На думку Еразма, виховання має будуватися на гуманістичній основі й бути формою «становлення, розвитку та формування дитини». Великий знавець внутрішнього світу дитини довів, що жорстокість тільки калічить дітей і не повинна мати місце у школі. По суті Е. Роттердамський зробив два великих відкриття, що визначили подальший розвиток педагогіки: існування особливого світу дитинства та нове розуміння виховання. Він виявив суперечність між природою дитини та існуючою тоді освітою, яка не стільки розвивала, скільки калічила дітей, вимагав змінити підхід до виховання. Розглядаючи дитинство як самоцінність, він писав: «А якщо знати, що життя людини швидкоплинне, в юності людина схильна до розваг, у зрілі роки – зайнята життєвими проблемами, то можна погодитися, що дитині необхідно вчитися у дитячі роки. Від чого в наступні періоди життя їй буде велика користь і це убереже її від багатьох бід» [8, 33]. Недоліки виховання, на його думку, теж починаються в ранньому дитинстві.

Мішель Монтень (Montaigne, 1533–1592 рр.) – великий французький філософ і письменник, який свої педагогічні погляди та бачення дитини висвітлив у книзі «Дослідах» (розділ XXVI «Про виховання»), яка вважається справжнім трактатом із виховання. На його думку, дитина стає особистістю завдяки розвитку своїх здібностей критично мислити, а не через засвоєні знання. Дітям необхідно «привити інтерес і любов до науки, бо по-іншому ми виховаємо тільки віслюків, навантажених книжною мудрістю» [7, 349], – стверджував він. Ця ідея знайшла своє втілення у практичній діяльності В. Сухомлинського, а також у наукових працях педагогів кінця XX – початку XXI століття – І. Зязюна, В. Кременя, В. Кузя, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Сухомлинської та ін.

Заслугує на увагу і педагогічна спадщина Хуана Луїса Вівеса (1492–1540 рр.), видатного іспанського гуманіста та філософа. Особливо цінними є його психологічні спостере-

ження над дітьми. Він вивчав особливості пам'яті дитини, її темперамент. У ході навчання та виховання, відзначав, що слід враховувати психофізіологічні особливості дітей. У навчанні перевагу віддавав сократівському методу навчання.

Під впливом цих ідей розвивалися погляди англійських матеріалістів (XVI–XVII ст.) на освіту та дитинство.

Зокрема Ф. Бекон (Bacon, 1561–1626 pp.), англійський мислитель, виступав проти схоластичної, відірваної від життя системи освіти. Щоб навчання було успішним, вважав за необхідне в педагогічному процесі враховувати розумовий розвиток дитини. Для цього вчитель зобов'язаний «добре вивчити і зрозуміти характер природних здібностей учнів». Великого значення філософ надавав розвитку мислення дитини, врахуванню вікових особливостей дітей у навчально-виховному процесі. Педагогіка, на його думку, допомагає позбавитися «розумових дефектів», адже вона подібна до лікувальної фізкультури, «яка виправляє тілесні недоліки».

Ретроспективний огляд засвідчує, що еволюція поглядів на дитинство з часів стародавньої Греції та Риму до XVI століття пройшла від ранніх ідей, що не торкалися вчення про дитину, бо йшлося лише про раннє виховання людини, тому що предметом вивчення була людина як така до зацікавле-

ності дитиною як об'єктом вивчення та виховання. Однак знання про дитину були здебільшого фрагментарними.

Подальшого дослідження потребує проблема вивчення історичного розвитку ідеї дитинства у філософських та педагогічних системах, починаючи з XVII століття до сучасності.

Список використаних джерел

1. Аристотель Сочинения : в 4-х т. / Аристотель. – М. : Мысль, 1975–1984. – Т. 1–4.
2. Біблія. – 1988. – 1523 с.
3. Ваховський Л. Ц. Западноевропейская философия воспитания эпохи Просвещения / Л. Ц. Ваховський. – Луганск : Альма матер, 2000. – 292 с.
4. Євтух М. Б. Проблеми виховання молоді в світлі християнського вчення / М. Б. Євтух, Т. Д. Тхоржевська // Вісник православної педагогіки. – № 1: Матеріали церковно світської конференції «християнські цінності в освіті і вихованні». – Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра. – 24–26 березня 1999 року. – С. 54–59.
5. Журавский Г. Е. Очерки по истории античной педагогики / Г. Е. Журавский. – М., 1963. – 510 с.
6. Йегер В. Пайдейя. Воспитание античного грека (эпоха великих воспитателей и воспитательных систем) / В. Йегер // Греко-латинский кабинет Ю.А. Шигалино. – М., 1997. – 334 с.
7. Образ человека в зеркале гуманизма: мыслители и педагоги эпохи Возрождения о формировании личности (XIV–XVII) / Сост., вступ. статья и коммент. Н. В. Ревякиной, О. Ф. Кудрявцева. – М. : Изд-во УРАО, 1999. – 400 с.
8. Роттердамский Э. О необходимости раннего научного воспитания детей / Э. Роттердамский. // Меньшиков Е. И. Педагогика Эразма Роттердамского: открытия мира детства. Педагогическая система Хуана Луиза Вивеса : Учебное пособие. – М. : Народное образование, 1995. – С. 33–53.

T. D. KOCHUBEI
Uman

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE IDEA OF CHILDHOOD IN PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL SYSTEMS OF AN ANCIENT GREECE AND ROME TIMES TO THE XVI CENTURY

The article deals with the historical development of childhood idea in philosophical and pedagogical systems since the times of ancient Greece and Rome till the XVI century. The article highlights the Spartan and Athenian system of education, the childhood ideas in the Renaissance period, the views of English materialists on education and childhood.

Keywords: child, childhood, ancient Greece and Rome, the Renaissance period.

T. D. KOCHUBEI
г. Умань

ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ИДЕИ ДЕТСТВА В ФИЛОСОФСКИХ И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ ВРЕМЕН ДРЕВНЕЙ ГРЕЦИИ И РИМА ДО XVI В.

В статье раскрыто историческое развитие идеи детства в философских и педагогических системах со времен древней Греции и Рима до XVI в., освещены системы спартанского и афинского воспитания, идеи детства в эпоху Возрождения, взгляды английских материалистов на просвещение и детство.

Ключевые слова: ребёнок, детство, древняя Греция и Рим, эпоха Возрождения.

Стаття надійшла до редколегії: 15.09.2014